

Baranyai Réder őseim nyomában

Dr. Lévy Béla, Adony (levaybela@invitel.hu)

Réder őseim utáni nyomozásaim tipikus példákkal szolgálnak a családkutatás során felmerülő problémákra, kudarcokra, de sikerekre és váratlan, örömteli meglepetésekre is. Másrészt arra is, hogy a különböző forrásokból megismert adatokat mennyire alaposan össze kell hasonlítani, logikailag elemezni. Így kiszűrhetők bizonyos ellentmondások, másrészt előkerülhetnek újabb, addig rejtett összefüggések is. Mivel ezek kutatótársaim számára is tanulságosak lehetnek, főleg a kezdőknek, akik könnyen kedvüket veszthetik, biztatásukra közreadom eredményeimet.

Családkutatási „filozófiám” szerint elsősorban a közvetlen, vér szerinti felmenőim felderítését tekintem fő célomnak. Ők ugyanis azok, akik genetikailag valamilyen mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy az és olyan vagyok, aki és amilyen. Két szülőm fele-fele arányban, tizedik generációval előttem élő őseim (elvileg maximum 1024 személy) pedig egyenként csak kb. egy ezredrészben „felelősek” a tulajdonságaimért.

Szakszerűbben kifejezve, az ősfámot igyekszem minél teljesebbé tenni, ami persze a távolodó generációkkal egyre hiányosabbá válik. Ősfám ágai közül egyiket sem tartom fontosabbnak a másiknál. Mégis talán egy kis előnyt élveznek a családnevet adó ág tagjai, a Réderek. (Lévy nevem magyarosított. Még apám is Réder Gábornak született, de Béla nagyapámnak vitézzé avattatásakor meg kellett válnia becsületos sváb nevéből. „Kutyabőrös” származású anyósa családi nevét vette fel, így Lévyként is „vérbeli” vagyok.) Pontosan ezen a Réder-ágon akadtam el kilátástalannak tűnő módon a családkutatásban már az 5. generációnál, miközben más ágakon akár a 8. generációs ősök némelyike is azonosíthatóvá vált.

A dédszülők

Kezdem dédapámmal Réder Károllyal, akiről minden fontosabb adat, még a fényképe is ismert (*1849, Nagypall, †1908, Pécs). Foglalkozása szabómester volt Pécsett, majd egy cselédközvetítő irodát alapított, ami vállalkozó szellemét dicséri.

Első feleségétől, a fényképek tanúsága szerint nagyon csinos Kummer Annától (*1859, Pécs, †1895, Pécs) nyolc gyermeke született. A három lány közül csak egy élte meg a felnőttkort. Az öt fiú mindegyike igazi magyar keresztnévet kapott (Győző, Károly, Gyula, Béla, Jenő), ami arról tanúskodik, hogy a sváb származású család szellemében már teljesen elmagyarosodott. A fiúk közül Gyula 12 évesen skarlátban elhunyt, a többi négyből viszont mind tanult ember lett.

A legidősebb, Győző (1878-1925) a császári és királyi hadseregben gazdasági tisztviselőként az I. világháború alatt Doberdónál 140 ezer ember és 40 ezer ló ellátását irányította. Többször kitüntették. 47 évesen halt meg. Károly (1880-1916) ügyvéd lett. Az Osztrák Hadilevéltár adata szerint az I. világháborúban a volhíniai Lubarka mellett „önlövés” következtében hunyt el 36 évesen. Egy családi

kézírásos feljegyzés valamint a B.M. adatára hivatkozó polgári halotti anyakönyv hősi halált említ. Béla nagyapám (1884-1931) a császári és királyi budapesti hadapródiskola tanárjelöltjeként két évig a királyi magyar tudományegyetem rendkívüli hallgatója volt, ahol többek között báró Eötvös Lorándnál kísérleti természettanból, mai nevén fizikából „jelesen colloqualt”. Az I. világháborúban gyalogsági csapattisztként harcolva kétszer megsebesült. Több magas kitüntetés, pl. a III. oszt. Vaskorona rendlovagja után vitézzé avatták, és a Bocskai István reáliskolai nevelőintézet igazgató-tanáráként, alezredesi rangban hunyt el 47 évesen fehérvérűségben. Jenő (1887-1967), aki vezetéknevét Rédeire magyarisította, gimnáziumi igazgató volt, és egyedül ő élt meg tisztas öregkort, 81 évet.

1911-12 II.		Az 191 1/2 tanév		második felére.	
Az előadás címe, az előadó tanárak nevével	Heti órák száma	A quaestor bizonyítja a beíratkozást	A tanár bizonyítja a jelentkezést a felvétel kezdésén		Fogyások
			aldárás	nap	
D ^o Eötvös Loránd br. Nővelési természettan	5		Eötvös	I/13	jelesen colloquált
D ^o Klipshady Jenő A fontosabb fizikai mérőszámok elváltata	1	1318	Klipshady	7/12	jelesen Klipshady
D ^o Klipshady Jenő Szakdolgozatok fizika és laboratóriumi munka	5		Nécs	I/12	
D ^o Becke Mária Differential és in- tegral számítás	3		Nécs	I/22	
D ^o Becke Mária Szakdolgozatok a differenciál és integr. számításokhoz	2		Fejér	7/23	jeles
D ^o Fejér Lipót Analitikai geometria	3		Fejér	7/23	jeles
D ^o Fejér Lipót Szakdolgozatok az ana- litikai geometria köré	2		Damenky	I/27	jeles, igen szorgalmasan Damenky
D ^o Damenky Alajos Síkgeometria és az algebra egyenletek általános megoldása	3		Kovácsy János	I/22	
D ^o Kovácsy János Mathematikai előadások	4		Brander		
D ^o Brander A legújabb filozófia története	2				

30. No.

Lezártott,
az egyetemi anyakönyvvel
meggyűz
Nickmann quaestor

1912 JAN 11
DIASPORA

30
FILLER

Látta:
Nécs
e. i. által.
Nickmann quaestor

Réder Béla nagyapája egyetemi indexe

Dédanyám, Kummer Anna fiatalon, 36 évesen agyhártyagyulladásban hunyt el 1895-ben. Megözvegyült dédapám 1902-ben feleségül vette Dittenhoffer Marcella özvegyasszonyt, akitől nem származtak további gyermekei. Dédapám 1908-ban halt meg 59 évesen tüdőbetegség következtében.

Az ükszülők

Dédapám szülei Reder György Herendről (ma Kisherend) származó molnármester és a pécs-

Réder Károly dédapa és felesége, Kummer Anna

váradi születésű Weidhoffer Éva voltak, akik Kátolyban házasodtak össze 1844-ben. Első gyermekük is itt született, míg a másik kettő, köztük a dédapám, már Nagypallban, ahol Kátolyhoz hasonlóan több vízimalom is működött. A gyermekek közül csak dédapám érte meg a felnőttkort. Két éves korában veszítette el apját, aki 27 évesen „vízkórban” (szívbjaj) halt meg. Az árva gyermeket valószínűleg anyai nagyszülei nevelték, ezért tanulta ki Weidhoffer Károly nagyapja mesterségét, és lett szabó. Ezzel megszakadt a Rederek több generáción át tartó vízimalnársága.

A fiatalon megözvegyült Weidhoffer Éva sorsáról Réder Károly dédapám második házasságkötésének anyakönyvi bejegyzése alapján sikerült információt kapni. 1902-ben még nagyon részletesen vezették a polgári házassági anyakönyveket, így abból az is kiderült, hogy anyja lakhelye Magyar-Peterden (ma Peterd) van. A peterdieket Egerágon anyakönyvezték, és a halotti anyakönyvek között meg is találtam Weidhoffer Évát, aki Link András molnár feleségeként halt meg Peterden 1860-ban, 35 évesen. Az özvegy molnárné tehát egy másik molnárhoz ment feleségül. Házassági anyakönyvi

bejegyzésüket ugyan nem találtam meg, de a születési anyakönyvek között rábukkantam közös gyermekükre, Link Emíliára. Link Emília neve egyébként Réder dédapám gyászjelentésén is szerepel, mint nővére.

A szépszülők

Reder György ükapám házassági anyakönyvi bejegyzéséből kiderül, hogy a szülei Reder János és Kesdorf (Kästorf, Kezdorff, Gäsztorf) Katalin voltak. Ők Herenden éltek, ahol négy gyermekük született. Háromnak megtalálható a születési bejegyzése az egerági anyakönyvekben, de a harmadiké, György ükapámé rejtélyes módon hiányzik. A halotti anyakönyv szerint György 1824 körül született. Két testvére születési ideje, 1819 és 1825 között pedig meglenne az ő helye is. Nem tudni, hogy a szülők, a pap vagy esetleg az anyakönyvet vezető sekrestyés hibájából hiányzik a bejegyzés.

Fontos adatokat szolgáltatott a baranyai malomösszeírások, amelyekre Wéber György kutatótársam hívta fel a figyelmemet. Az 1815. évi összeírás szerint (Kis)Herenden, a pécsi járásban Reder János volt egy egykerekű, 3. osztályú malom tulajdonosa, amelyhez 7 hold föld és 2/4 kaszás rét tartozott. Reder Jánosról még azt lehetett megtudni, hogy 1826-ban hunyt el 31 évesen. Az 1828-as malomösszeírás idején tehát már nem élt, a malom új tulajdonosa pedig Rédenpacher János lett. Logikusnak tűnt a feltevés, hogy Rédenpacher János úgy lett a malom tulajdonosa, hogy feleségül vette a fiatalon megözvegyült és így malomtulajdonossá vált Kesdorf Katalint. Házasságkötési anyakönyvi bejegyzésüket ugyan nem találtam meg, de egy 1828-ban született közös gyermekük, János születésének anyakönyvezését igen. Megtaláltam továbbá Rédenpacher Jánosné született Kesdorf Katalin halotti anyakönyvi bejegyzését is, aki eszerint 1832-ben halt meg 35 évesen. György ükapám tehát 4 évesen kapott egy féltestvért, majd 8 évesen elvesztette apja után az édesanyját is. Így aztán nem csoda, hogy nem ő lett a későbbiekben a malom tulajdonosa. Valószínűleg a mostohaapjánál tanulta ki a molnármesterséget.

A Reder ősök 6. és 7. generációja

Reder őseim története így már elég szépen kikerekedett, de nagyon hiányzott egy kulcsfontosságú dokumentum, szépszülőim házasságkötésének anyakönyvi bejegyzése. Ebből reméltem ugyanis további ősök nyomára bukkonását, valamint szépszülőim születési helyének és idejének megállapítását.

Szépapám, Reder János elhalálzásának anyakönyvezése alapján 1795 körül születhetett, valószínűleg a környéken. De pontosan hol? Kesdorf Katalinra vonatkozóan bólyi kutatótársamtól, Fűrész Józsefné Rózától kaptam ígéretesnek tűnő információt. Rokonai között ugyanis Kesdorffok is vannak, és adatai szerint Bólyban két Kesdorf Katalin is született. Az egyik 1794-ben, a másik pedig alig pár hónappal később 1795-ben. Életkorban tehát jól illenének Reder Jánoshoz.

A helyzet tisztázása azonban kilátástalannak tűnt, mert a Magyar Országos Levéltár egerági mikrofilmjein hiányoznak az 1775-től 1822-ig terjedő időszak házassági és halotti anyakönyvei. Szépszüdőim első gyermeke 1818-ban született, házasságkötésük időpontja tehát ennél korábbra tehető. Így az éppen a dokumentumhiányos időszakba esett. Emiatt évekre elakadtam a Rederek további kutatásában.

Reisz T. János, a Magyar Országos Levéltár korábbi igazgatója egyik előadásában megemlítette, hogy a mormon mikrofilmek – oda nem adott vagy később előkerült anyakönyvek miatt – esetenként bizony hiányosak lehetnek. Nem késlekedtem az információ felhasználásával, és telefonon megtudakoltam H.I. egerági plébános úrtól, hogy vajon megvannak-e a plébániáján az általam keresett időszak eredeti anyakönyvei. Telefonon nem tudta a kérdést megválaszolni, de felajánlotta, hogy látogassak el hozzá személyesen.

Nagyon kedvesen fogadott, és nagy öröömre sorban elém rakta az általam régóta keresett eredeti anyakönyvi köteteket. Élvezet volt belelapozni a régi, rongyalapú, savmentes és nem elporladó papírra írt kötetekbe. Öt percen belül rá is találtam a Joannes Rederer (így!) ex. Herend és Kesdorf Katalin ex. Telegér pár házassági bejegyzésére 1817-ből. Ugyanakkor lehangolt, hogy semmiféle további adatot (a jegyesek életkora, szüleinek neve) nem tartalmazott a bejegyzés. Rejtélynek tűnt a Telegér helységneve is. A mai térképeken nem található. Régi, monarchiabeli helységnevtárakban végül rátaláltam Telegérpusztára, amely Szőkéd faluhoz tartozott. Egy egerági újság cikke szerint a neve alapján egy ezeréves székely településről van szó. Legalábbis ezt állítja a sumér-magyar rokonságban hívó szerző.

Nagyon valószínű, hogy a bólyi születésű két Kesdorf Katalin egyike valamikor és valamilyen okból elkerült Bólyról a nem túl távoli Telegérpusztára. A miéltre válasz lehetne, hogy a megözvegyült anya vitte magával a kislányát, amikor újra férjhez ment. Egyikük anyjánál sem találtam azonban újabb házasságra utaló dokumentumot.

Kárpótolt azonban egy váratlan további felfedezés. A halotti anyakönyvekben rátaláltam egy Herenden 1820-ban 56 évesen elhunyt Joannes Reder anyakönyvi bejegyzésére. Ő nem lehetett más, mint szépapám, az ifjabb Joannes Reder(er) apja. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy valójában ő lehetett az 1815. évi malomösszeírásban szereplő herendi malomtulajdonos. Ekkor döbbsentem rá: korábban nem tűnt fel nekem, hogy az 1826-ban 31 évesen elhunyt szépapám az összeírás idején kb. 20 évesen még túl fiatal volt ahhoz, hogy saját jogán malomtulajdonos legyen.

Ezek után az idősebb és ifjabb Joannes Reder(er) adatainak a felderítésére koncentráltam. A szisztematikus keresés és a szerencsés véletlenek összjátéka végül eredményre is vezetett. Kesdorffok után nyomozva feltűnt, hogy Bólyban több Redert, Rödert is anyakönyveztek. Az ifjabb Joannes Reder(er) vélelmezett 1795-ös születési éve közelében, 1797-ben meg is találtam születésének anyakönyvi bejegyzését. Apja Joannes Rederer, anyja Katalin. Születési helye „Borjád ex. mola rubra”. Az interneten blogozó latin nyelvűművelő, G.d. Magister a latin mola rubra jelentésére a vörös malom megfejtést adta, viccesen hozzátéve, hogy ez a moulin rouge megfelelője. A malomösszeírásokban Borjádon három uradalmi malom szerepel, de egyiket sem nevezték Vörösmalomnak. A község megkérdezett lakói, de még a polgármestere sem tudtak a névre vonatkozóan felvilágosítást

adni. A Karasica-patakon Borjád határában korábban működött régi vízimalmokat ugyanis – az egyik szépen rendbehozott kivételével – már régen lebontották, a nyomukat is alig lehet megtalálni. Kedves bolyi kutatótársam, Sétáló Ferenc viszont nemcsak emlékezett a Vörösmalomra, hanem egy régi kataszteri térképet is küldött nekem, amelyen fel van tüntetve a Vörösmalom. A közelében fekvő rét neve is Vörösmalom-rét. A malom ugyanis a nagyapja Neidhart „pusztája” közelében állt, ahol gyerekkorában gyakran rákászott a Karasicában.

Az idősebb Reder(er) János tehát a borjádi Vörösmalomban volt molnár, majd önálló malomtulajdonos lett Herenden. Úgy látszik, szorgalmas munkájának az önállóság lett a gyümölcse. Elhalálózásának egerági anyakönyvi bejegyzése szerint 1764 körül született. Korábbi lakó- és munkahelye alapján születési adatait a bolyi anyakönyvekben kerestem, amelyeket 1762-re keltezve meg is találtam. Bólyon született, és keresztnéve az anyakönyvben János Gáspár volt. A Gáspár nevet nyilván az azonos keresztnévű keresztapja tiszteletére kapta, de azt később a hivatalos okmányokban már nem tüntették fel. Szülei Reder Ádám és Anna Margit. A szülők házasságkötésének anyakönyvi bejegyzése (Bóly, 1758) szerint a vőlegény özvegy volt, neve Röder János Ádám Bólyból, a hajadon menyasszonyé pedig Türmer Anna Margit Nyárádról (ma Nagynyárád). Röder János Ádámmal ellentétben felesége, Türmer Anna Margit halotti anyakönyvi bejegyzését megtaláltam Bólyban, amely szerint 70 éves özvegyként hunyt el 1806-ban Röder Anna Margitként anyakönyvezve. Ezek szerint 1736 körül születhetett. Nagynyárádon azonban csak 1741-től vezették a születési anyakönyveket, így a további kutatás, pl. a Türmer-szülők nevének megismerése nem tűnt lehetségesnek. Stefan Stader *Sammelwerk donauschwäbischer Kolonisten* c. művében (VI. kötet, 354. o.) azonban rátaláltam Johann Adam Röderre. Feleségének és felesége szüleinek nevét ugyan sajtóhibával Türmer ill. Dümer formában közli a mű, de kiderült, hogy Anna Margit 1741-ben született Henrik Türmer és N. Katalin gyermekeként. Az eredeti születési anyakönyvi bejegyzést meg is találtam Nagynyárádon. Abból bebizonyosodott, hogy Stader művében a család nevét valóban sajtóhibával írták. Másrészt ismét kiderült, hogy a halotti anyakönyvekben szereplő életkor, különösen, ha az kerek évszám, nagyon bizonytalan lehet, akár öt év eltérés is előfordulhat.

Mi hiányzik még Reder őseim történetéből? Megválaszolatlan még az a fontos kérdés, hogy honnan és mikor települtek Magyarországra? A Reder, Röder név elég gyakori a német nyelvterületen. Sokan élnek Baranyában valamint a Bánátban és a Bácskában is. Baranyában meglehetősen sok közöttük a molnár. A malomösszeírások szerint pl. egy Johann Reder molnár 1771 körül érkezett szüleiével a frankföldi Erzbachból Pécsváradra. A kérdés biztos megválaszolása nem lesz számomra egyszerű.

Tanulság: a családkutatást ugyan abba lehet hagyni, de a végére jutni és befejezni nem lehet. De éppen ez benne a szép!